

VERTEC.

Izhaja
1. dné v
meseču
in stoji
za celo
leto po
pošti
2 gl.
60 kr.,
za pol
leta 1 gl.
30 kr.
Brez
pošte:
za celo
leto 2 gl.
40 kr.,
za pol
leta 1 gl.
20 kr.

Naroč-
nina naj
se na-
prej pla-
čuje in
pošilja
ured-
ništvu v
špital-
skih
ulicah
hž. št.
273
v Ljub-
ljani.
(Lai-
bach.)

Časopis s podobami za slovensko mladost.

Štev. 8.

V Ljubljani 1. avgusta 1874.

Leto IV.

o Milanovej smrti.

(1. aprila 1874.)

Napolnjen je pót
Potočnic povsód
Ob vodah po pisanem logi;
Njih cvet se modró,
Kot čisto nebó,
Nasméhuje meni — ubogi!

Oči takó dve
Me glédali ste,
S prijaznosti čárale silo;
Dà, óni zarés
Lepóto nebés
Kazáli vže tukaj sta milo.

A njima gorjé,
Ki žge mi serecé,
Neznano je v solznej dolini:
Ker teh se očij
Zdaj raj veselí —
Moj ljubljeneč biva v višini! —

Tja mimo je sló
To dete dragó
Nekdàj, oj, na mater sloneče;
Nasméhnil pogléd
Njegov se, — in sléd
Shranílo je cvétje ljubeče.

Lujiza Pesjakova.

Zadnje materine besede.

(Poslovenil J. S—a.)

Zakaj je denes okolo hižice za logom vse tako tiho in pusto?
Tihota, mežávo jesensko vreme, bližnji večer: vse to preotožne in žalostne misli budí v človeku. Vesela otročiča, ki sta pred hižo igrévala, zdaj sta tudi izginola; ko bi okence ne bilo odperto, menili bi, da je vse odmerlo.

Iz hižice se začuje zvonček; skozi vrata pride belo oblečen duhovnik s presv. rešnjim telesom ter pred njim stopa deček, sè zvončkom oznanjáje, da so prinesli zadnjo popotnico bolníku. Zdaj vse uméjemo: v hižici je nekdo na smert bolan ali je uže morebiti ugasnil. Zato je vse tako tiho in pusto; zato veselih otrok nij videti ni slišati pred hižo.

Vselej nas užáli, kedar vidimo koga v smertnem boji, ker se nehoté opomínjamo sodbe, pred katero treba iti ubogej duši, da se jej odsódi večna sreča ali nesreča. A smert ne vzbuja samo zato žalostnih mislij, ker nas opominja uboge duše, ki ide pred sodbo, nego često še bolj zato, ker vidimo osaméle sirote brez obrambe in pomoči.

Tako je bilo za logom. Uboga mati vdertih steklénih očij, bledega, suhega obraza leží na smerti. Na desno pri postelji stoji in plaka dvoje málih otrok: deček, ki mu je kakih deset let, in deklica, katera nij naveršila mnogo več niti ne mnogo menj let. Na drugej stráni sedí ubožno a čedno oblečena žena, ter bolníci briše smertni pot raz čelo; vidi se, kako jej težko dé, ker ne more terpljenja olajšati. Očeta nij nikjer; — oh, uže davno je odšel v nebesko domovino. S težavnim delom je nekda sebi in družini kruha služil; po letu je bil težák, a po zimi je derváril. Na polzkem poti je izpodersnol ter padel v globoko brezno, kder so ga našli mertvega. Njegova sestra ga je potem hiži nadomestovala, ter ona sedí pri postelji in streže bolnej ženi. „Ako še tudi ta umerje, kdo bode tedaj skerbil za ubogi siroti? Od koga bodeta otroka dobivala kruha, obleke, nauka?“ Take misli bi utegnole motiti in vznemirjati umirajočo mater. A zdí se, da nij tako. Zaúpljiva gleda smerti v obraz; mirno se ozrè na plakajočo otroka ter zamolklo reče: „ne jokajta se, otroka! Bog skerbí za vse, tudi vaju ne pozabi, če bodeta pridna in pobožna.“ Potem jima je z nenavadno vzvišenim glasom povedala še besede, katere je nekda slišala od svoje matere in uže često ponavljala otrokoma:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

To so bile zadnje materine besede; merzlica jo je stresla in ugasíla zadnjo iskrico življenja.

Zdaj je bilo še žalostneje v koči za logom; le jokanje ubogih otrok ter poluglasne molitve zbranih soséd in znánek so se čule iz smertne tišíne, ki je navadno v hižah, kder leží mertev človek.

Da sta pri materinem grobu otroka milo plakala ter ondu ponovila obétanje, vedno pridna in pobožna ostati, da bi tudi tako mirno in lahko umerla, tega nij treba posebej pripovedovati, ker sta Mirko in Rozka mater serčno ljubila. Res nijsta še uméla, kaj sta izgubila ter kako žalostna je zdaj njíju osoda; a baš zato so njima bile solze tem odkritoserčnejše in žalost resničnejša; nijsta sebično plakala in žalovala zategadelj, ker sta mnogo izgubila, nego zato, ker sta res mater priserčno ljubila.

Neizrečeno samotno se je otrokoma zdelo v hižici za logom, kar nij matere bilo. Pogrešala sta jo pri molitvi zjutraj in zvečer, pri jedi in pri delu; nij je uže bilo videti ni na velicem stolu v kotu, ni pri kolovratu; nij je bilo, ko se je začelo mračiti, da bi prižgala jima lojóno svečo ter pripovedovala krasne

povesti ali govorila o pokojnem očetu in dédku, kar je vselej okončala z besedami:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

Ker matere nij bilo ni v hiži ni zunaj hiže, tudi otrok uže nič nij veselilo. Komu nijsta imela kazati lepih vencev in kitic. Odrastli ljudjé smo v tem otrokom vsi jednaki. Kedar smo žalostni, zdi se nam žalostna vsa narava. Naj cvetlice tem lepše razcvítajo, mi tega ali ne verujemo ter mislimo, da tužno povéšajo glavíce, ali nam je žal, ka tako lepo cvetó, in želimo, naj bi vse vedelo, da mi žalujemo ter z nami vred tudi žalovalo.

Čas je vrač, ki zaceli vse rane človeškega serca; zato je bilo v koči za logom polágoma zopet živo in veselo. Stara strijna Resa je otrokoma bila za očeta in mater, kolikor je mogla, in posebno se jima je deržala besed:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

Mirko in Rozka sta se navadila, biti brez matere, da-si je pozabiti nijsta mogla. V vertu pred hižico sta se zopet igrala, pela in smijala, da je iz loga odumévalo. Po zimi sta v šolo hodila, a kedar sta utegnola, smučála sta na sánkah z berda nizdolu. Zdaj je često pogledávat hodil tudi strijc Marko, da bi Resi pomagal in svetoval, kako je treba gospodarstevce obračati. Strije nikdar nij prišel prazen; vselej je otrokoma kaj prinesel: hrušek, jabolk, orehov, pogáče, sladkorja itd.

A dolgo v koči za logom nij moglo tako ostati. Resa je bila uže ostaréla, otroka sta bila še majhena in šibka a hižica zadolžena. Pri mizi so bili trije, pri delu sama Resa; zatorej sta ona in strijc Marko ukrenola, da je s pomladi treba kako predrugačiti, če tudi otrokoma ne bode po volji.

S pomladi se je res ta izprememba zgodila. Hižica je bila prodana; Rozko je Resa vzela s soboj k strijcu Marku, a Mirko je šel k uju, ki je bil zeló bogat domačin. Otroka sta se težko ločila od hiže za logom ter še teže od vertca in ljubih krajev, kder sta se tolikokrat igrala. Najteže se je poslóvil Mirko od Rese, katero je ljubil, kakor pravo mater, in jo po sedaj bode samo redko mogel videti. Zadnje besede njegove stríjne so bile:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

Poprej Mirko še nij razumel niti pomislil, kaj so te besede; a zdaj prvič, ko je slovo jemal od hižice, strijne in sestre, zazdele so se mu čudne ter dejál je sam v sebi: „da, priden sem dozdej bil in Boga sem se rad spominjal, a vendar, kde je sreča, ko mi je izgubiti vse, kar mi je ljubo in drago?“ Zapazil je, da se to dvoje izpodbija, a pretehtaval tega dalje nij, ker mlada kri ima lehke misli. Niti mu nij bilo neljubo, priti k uju, ki je prebival v svojej velikej hiži, kakor v mestu. Gospod Korén nij imel otrok, a mnogo hlapcev in dekel, katerim je vladal, kakor kralj. Vedénja je bil osornega, tu ter tam ošaben, časih dobrovoljen, gosposk, a ker nij bil izobražen, zopet ves kmetsk in lehko-veren. Mirka bi ne bil k sebi vzela, da nij uže slišal govoriti, kako bi se lahko usmilil te sirote, katerej je ujec on, bogatín brez otrok. Tako je Korén Mirku storil samo polovično dobroto, niti mu je bil za očeta s kerščanske ljubezni, nego le prisiljen dobrotnik z ljudskega strahú. To je Mirko hitro začutil.

Krasna hiša, živo gibanje, lepa obleka in dobra hrana mu niso nadomestile ljubeznivega nasméha pokojne matere ali strijne Rese.

A z jedne strani je gospod Korén z Mirkom modro in hvalno delal. Dal ga je dobrim učiteljem ter ga navadil redú in pridnosti. Lenega časa nikoli nij bilo. Kedar je gospod videl, da nij za knjigami, izročil mu je drug posel; tudi opominov in ostrih besed je slišal dovolj. Zato se je Mirko često domislil kože za logom, otročjih let pri materi in pri strijni Resi; osobito z večera so mu bile često na umu materine zadnje besede:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

Nedolžno in mirno vest si je bil res ohranil Mirko, zdaj uže berdek mladenič; zato je po težkem delu in po nezasluženem svarflu največjo tolažbo nahajal v molitvi; a sreča — sreča, katero mu je obetala umirajoča mati, ako ostane priden in pobožen, ta se ga je vedno ogibala, kakor se mu je zdelo; kajti kadar je ob nedeljah šel na materino gomilo, mislil je, da nij nesrečnejšega človeka od njega.

Uže štiri leta je Mirko bival pri upci ter doveršil je šole, v katere ga je pošiljal. Da bi kedaj ucpu bil dednik ter za naslédnika, tega se nij derznol misliti; kajti ujec je sam želel bistremu in pridnemu mladeniču poiskati prostora, kder bi svoj kruh služil. Tako bi se z lepa rešil sorodca, katerega nikoli nij z ljubezni imel pri sebi. Gospod Korén zatorej pošlje Mirka v mesto k bogatemu tovarniku in kupecu, s katerim sta si bila znanca. Gospod Grobiša je bil velik kupec, ki je imel obširne tergovske zveze. Potreboval je v tovarnicah, v prodalnicah in zalogah célo četo služabnikov in delavcev. Mirko je bil odločen v prodalnico. A kaj je bilo njegovo opravilo, to je težko povedati. Spravljial in izlagal je razno blago. Če je kdo česa potreboval, klical in poslal je njega; kder je postál, tam je bil v napotje; kder ga nij bilo, tja so ga klicali, a kder je bil, tam ga niso potrebovali; ves dan je tekal po stopnicah gori in doli, s kratka, povsod so ga rabili, kder so ga mogli. To novo življenje Mirku nikakor nij bilo po godi. Kedar je zvečer spéhan in truden legel v posteljo, bil je vselej žalosten, opominjáje se hižice za logom, ljube matere in njenih zadnjih besed. Bogobožen in priden je še vedno bil, a sreče, obétane sreče nij bilo. In ko ga je zjutraj zvon vzbudil ter zopet klical na težavni posel, zdelo se mu je v serci, kakor bi trebalo iti na vojsko. In potem je ves dan res bilo kakor v boji. Berzo se mu je bilo gibati mej célo četo služabnikov — z večine samih gibkih in šibkih gospodičev, ki so skakali, kakor spočiti jeleni, ter okôrnejšega Mirka sem ter tja suvali. Ker Mirko nij bil tako ugíbičen, rekli so, da je silno preprost in neumen, da-si je morebiti vedel več od vseh njih; ker je bil tih in miren, zato so ga tudi dražili, rekáje mu „kesna Milka.“ Stega je bil še nezadovoljnější ter tih in sam svoj. Če so si tovariši o njem jezike brusili in ga zbadáli z neslanimi šalami, bil je res jezen ná-nje, na sebe ter na ves svet; tedaj moliti nij mogel, — tudi kože za logom se je réje opominjal, in če so mu prišle zadnje materine besede na um, vrivála se mu je vselej hudobna misel, da niso resnica, kajti ináče bi vendar uže bil srečo našel, ter da nij treba človeku, če hoče srečo najti, preveč vestnemu, preveč pridnemu in pobožnemu biti, nego da je dovolj, ako je, kakoršni so njegovi tovariši.

A Mirko je še vedno bil priden in pobožen, zato ga take izkušnje niso mogle premotiti.

Mirku sta poštenost in pridnost pomagali, da mu je bilo mnogo laže. Gospod je zapazil lepa svojstva njegovega serca in duha. Njegovo znanje ter osobito krasno pisanje ga je nagnolo, izročiti mu račune. Tako je bil najpoprej četerti a potem tretji knjigovôd in pozneje novčni nadzornik v prodálnici. V tej službi je Mirko zopet imel z drugimi ljudmi posla. Mej njimi so bili stari in mladi, pošteni in ljubeznjivi, a tudi lehkomiselni in hudobni. Na Mirkovo nesrečo so ga nekateri teh ujeli v zanke. Ž njimi je prišel v razne družbe, kder je zvedel stvari in videl veselje, kakoršno mu je poprej bilo neznano. V začetku mu v teh družbah nij bilo po godi; mej glasnim razveseljevanjem si nij mogel zadušiti spomina o hižici za logom, o nedolžnem razveseljevanji mladih dnij ter o zadnjih materinih besedah, in ta spomin mu je kalil posvetno veselje. A zgodilo se mu je, kakor človeku, ki se pride kopat. Ko v vodo stopi, obvezame ga kurja polt, kri mu k sercu tišči in sapo jemlje, a čim dalje giblje po vôdi, tem prijetnejša in ugodnejša mu je kôpel. Tako je bilo Mirku. Čim gostéje so ga imeli v družbi ter čim dalje se je razveseljeval, tem veselejše se mu je zdelo. Želel je to mamljivo srečo vedno uživati, če tudi si notranjega nemira nij mogel nikoli zadušiti. Mirko je bil uže na hudobnem potu in pretfla mu je opasnost (nevarnost), zaplesti se v záderge svojih brezbožnih drugárjev in tako zletéti za vablljivo srečo.

Bister in duhovit mladenič izvéstno (gotovo) kedâj v življenji pride na tako razpotje; blagor mu, ako ga tedâj zadene luč in pomoč od zgoraj! V kakej opasnosti je Mirko bil, to vidimo tudi, ker uže večkrat, kedar je pri blagajnici stal, obšla ga je misel, da bi si z novci srečo kupil ali ukradel!

Taka izkušnja jih mnogo v nesrečo pahne, ker obilica tistih, kateri imajo v rokah ključe tujih novcev, nema ni vere ni vestí. —

Bilo je nekak jesensk večer, kakor tedaj, ko je mati v hižici za logom umirala. Mirko se denes tega nij opomnel, ker to noč se je veselica obetala v gostilnici „pri jelenu“, kder so hoteli njega sprejeti v neko sumno dobrovoljno društvo. Samo še dve uri, in Mirko bode morebiti za vselej — izgubljen.

Ko je sedel v pisarnici blizu blagájnice, o večernej veselici premišljuječ, odpró se vrata in pismonoša mu izroči list s pošte. Vstal je, odpečatil in čital:

„Dragi bratec!

Denes je baš dvanajst let, kar sva stala pri smerti pokojne matere. Pol leta pozneje so naju razločili, a ostala sva si bila tako blizu, da sva se često videla. Ali kar si v mesto odšel, videla sem te samo enkrat o pogrebu strijne Rese; od te dobe je uže štiri léta. Serčno te želim kmalu zopet videti in vem, da se mi ta želja izpolni, ker mi je ti vendar ne odrečeš. Treba je takój povedati, kaj mislim. Jaz sem se zaročila z Radánom, sinom ujca Marka, pri katerem zdaj bivam. Posled osem dnij bode poroka, in tedaj se tudi tebe nádejem mej svate. Jaz se ná-te povzdájem (zanašam).

Vidiš-li, Mirko, kako dobrotljiv je nama ljubi Bog! Ti si našel v mestu lepo službo, in tudi jaz sem vdobljêna. Oba sva dolžna Boga zahvaliti o njegovej dobroti. Ali še pomniš zadnje materine besede, ki se tako lepo izpolnjujejo:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,
Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

Dragi Mirko, kmalu pridi k nam, da se zopet serčno skupaj raz-
veselíva. Izpolni še to željo svojej sestri

R o z k i .“

Mirko je polagoma spravljal pismo. Bil je ganen ter vznemirjen; v očeh so se mu prikazale debele solze. Berzo reče sam v sebi: „ne, nocoj ne pojdem na tisto veselico! Sram naj bi me bilo samega sebe, ako bi zdaj hodil „k jelenu.“ — Res nij šel. Česar uže dolgo nij bil storil, to se je zgodilo nocoj, da je zopet zeló serčno odmòlil večerno molitev; potem je še premišljeval srečo svoje sestrice in zadnje materine besede, dokler nij zaspal.

To noč Mirko nij mirno spal. Cela vojska je bila v njegovej glavi; različne misli in podobe so mu kar sem ter tja šivále.

Mahoma mu blagajnica pride na um. Stara izkušnjava ga zopet prime. Toliko novcev imeti, to je prevabljíva misel! Greh bi res bil velik, a dobiček bode tudi velik — in sreča? — Oh, zdaj je po ubozem Mirku! Tiho vstane, obleče se in leze počasu ter pazljivo v pisárnico . . . Pst! nekaj se je genolo! Ne, zmotil se je, z ulice se sliši čuváj, ki najrajš uro kliče. Skerbno vtakne ključ, oberne ga — in njegovim očem se odpre novcev zlatih, srebrnih in papirnatih, da bi sto ubogih družin imelo dosti. Vse je v njegovih rokah; a Mirko vzame le papir, ker ga je laže nesti; samo nekoliko zlata nadene v žepe. Potem z nova zaklene blagajnico in sobo, ter kmalu je na cesti — bogat in srečen! Res srečen, ako bi se mogla sreča za novce kupiti.

Kako se je zdajci izpremenil! Ves bojazljiv, nezaupljiv in prestrašen je! Zdi se mu, da vsak, kdor ga sreča, utegne mu uže raz obraz čitati storjeno hudodelstvo, ter ako stopinjo za soboj zasliši — birič je, ki ga loví, da bi ga v ječo gnal; kder kako luč opazi, vidi tudi zalezoválce, ter novci v žepu se mu zdé tako težki, da mu ustavljajo naglo hojo, kakor da bi ga poprej hoteli sodišču v roke dati. Če naglo ide, boji se, da bi ljudje kaj sumili, a če hodi polagoma, to ga tem prej zasačíjo. V tem groznem strahu pride iz mesta do kolodvora, in takój si kupi list, da bi pobegnol v Terst. Ko stopi na voz in ko sopara zazvižga, Mirko misli: zdaj sem otét! A hitro ga obide nova misel: „kakor Grobiša opazi, da me nij ter da so z menój izginoli novci, takój ga utegne biti sumnja, da sem na Terst odpotoval.“

To je ubozemu hudodelniku nov strah. Zatorej na pervej postaji izstopi, rekši, da nij pravega vlaka pogódil, vzame vozni list na drug železnocésten prámen, ter tako stori često zaporedoma, dokler v Pariz ne pride.

Sam je bil na vozu poleg nekake stare ženíce; te se mu ni bilo treba bati. A druge viharne misli mu jemljó pokoj: hižica za logom, vesele mirne ure mladih dnij, umirajoča mati in njene zadnje besede. Kar je tedáj mati rekla, to je zopet istina: samo pridni in pobožni so srečni. Kako srečen je poprej bil Mirko, a kako nesrečen, neizrečeno nesrečen je zdaj!

„Pariz! Izstopíte!“ zavpije železnocestni izprevodník. Mirko je bil v Parizu; a jedva ugleda usnījéne kapice pariških biričev, uže ga kolje misel: „čakajo te; po berzobjavu so zvedeli tvoje zločinstvo, tvoj pobeg in popis tvoje osebe!“ — A nij bilo tako! Mirno so mu dali iti svojim potem. Nego kdo vé, alí ga uže v

drugej ulici —. Glasove čudno znanega zvona začuje. Da, glas domačega zvona je bil, ki je Mirka vzbudil iz trudnega spanja! Mirko nij bil v Parizu, nij okradel blagajnice, nij storil nikakoršnega hudodelstva, — vse to se mu je le sanjalo, a te sanje so bile strašne, da mu je merzel pot raz čelo kapal. Mahoma vstane ter se ozre okolo sebe, in iz globočine svojega serca vzdahne: „hvala Bogu, da to res nij! Za vse zlato vesoljnega sveta ne bi hotel v resnici tacega strahú prebiti! Stóperv zdaj uméjem resnico materinih besed:

„Kdor je priden ter pobožnega sercá,

Srečo, blagoslòv na zemlji vže imá.“

„Največja in najlepša sreča je mirna, nedolžna vest. Ko bi nikoli ne oskrunil svoje vesti, nikoli ne bi izgubil sreče. Te strašne sanje so materin blagoslov, milost, katero mi je izprosila na svoje smerti dan. Še denes pojdem na nje gomilo, ter ponovím, kar sem obétal o njenem pogrebu.“

Kako srečen je bil zdaj Mirko, ker nij bil res hudodelnik, kar bi se bilo jako lahko zgodilo, da je dalje živel, kakor zadnji dve leti!

Hitro se obleče, gre v pisarnico ter vse pregleda — a vse je bilo v redu. Potem ide h gospodu, prosèč ga štirinajst dni odpusta, na kar mu gospod rad pristane.

Še tist dan zvečer je Mirko klečal na materinej gomili, ponovljáje svoje obétanje. Sedèl je malo pozneje poleg sestre, njenega ženina in ujca Marka pri večerji.

Izpraševali so se ter pripovedovali si, da drug družega nij razúmel. Jutro-dan je bila nedelja in Mirko je z Rozko šel na izprehod. Utegnete si misliti, kam sta šla: k hižici za logom. Mirko je Rozki razno kaj razodel, česar zvečer nij mogel povedati: o svojih zmotah, o strašnih sanjah, o svojih novih ukrepih in obétih. V takih pogovorih sta prišla do hižice. Še je stala, kakor pred dvanajst leti, samotna in prijazna; vsak prostorček okolo hiže jima je zbudil spomine o mladih dnéh, o materi in o nje zadnjih besedah. Tam je Mirko sestri z nova obétal in jej dal roko, da si hoče máterine besede ohraniti v serci, ogi-bati se slabih družeb in sreče iskati samo v kreposti, poštenosti, pravičnosti in mirnej vésti.

Hrepenenje.

Še zadnji krát, še zadnji krát,
Poprej ne grem iz solz doline,
Goré bi sinje videl ràd
Slovenske svoje domovine!

Rad videl travnik bi in gàj,
Kjer smo otroci se igrali,
Domače hiže tihi ràj,
Kjer smo nedolžni stanovali.

Čemú, čemú so te željé,
Čemú solzé in vzdihí vróči?
Goré stermé, vodé šumné,
Sto milj me od domovja lóči.

Da zrédil krila bi, ko ptič,
V oblák bi dvignil se vriskáje,
Nikjér bi ne počíval nič,
Leté v domače drage kraje.

A tu pozabljena jaz stvar
Po drazem dômu sam vzdihújem,
Izlívam v pesni tuge žar
In brídko se solzím na tujem.

J. Leban.